

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

**Юридичний інститут КНЕУ
Кафедри політичних технологій**

Освітньо-професійна програма

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 052 Політологія
спеціалізація Політичні технології та лідерство

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

МЕРЕЖЕВІ КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПОЛІТИЦІ

Здобувача Сендецької Вікторії Сергіївни

_____ *підпис*

Науковий керівник: д.пол.н., доцент,
Гапоненко В.А.

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

_____ *підпис*

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.пол.н., доцент, Гапоненко В.А.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

_____ (підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕРЕЖЕВИХ КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЛІТИЦІ	6
	1.1. Сутність понять «політичні комунікації» та «мережеві технології».	6
	1.2. Дослідження мережевих технологій в політиці	11
	1.3. Інтернет як інструмент політичної комунікації	15
РОЗДІЛ 2	ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ	20
	2.1. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації	20
	2.2. Соціальні мережі як інструмент політичної маніпуляції масами	24
	2.3. Перспективи та ризики використання сучасних мережевих комунікаційних технологій	30
РОЗДІЛ 3	МЕРЕЖЕВІ КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ	34
	3.1. Формування громадянського суспільства України через вплив соціальних мереж	34
	3.2. Інтернет-комунікації як основний чинник інформування громадян України	39
	3.3. Мережеві комунікаційні технології як основна рушійна сила для нових політичних сил	43
ВИСНОВКИ		50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		55
ДОДАТКИ		0

ВСТУП

В сучасному світі використання мережевих комунікаційних технологій стало невід'ємним елементом різних сфер суспільного життя. Вони набувають дедалі масовішого характеру, укорінюються у повсякденному житті, дають змогу миттєво отримати доступ до інформації. Це зумовлює динамічні зміни й у царині політичних комунікацій, ухвалення рішень, моніторингу інформації. Мережеві комунікаційні технології займають вагоме місце в управлінні суспільними відносинами, охоплюють всі соціальні групи. Вони є складними та багатогранними системами, які включають в себе різноманітні протоколи, алгоритми та програмне забезпечення. Вони відкривають нові можливості впливу на маси, створюючи мережі з різною топологією та розміром, забезпечуючи швидкий та надійний обмін даними.

Актуальність теми дослідження визначена необхідністю аналізу й вивчення практичного застосування мережевих комунікаційних технологій в політиці, особливостей їхнього впливу на політичне життя суспільства, формування і здійснення політичних дій та їх наслідки для суспільства. Інтернет та соціальні медіа, докорінно змінили спосіб взаємодії та сприйняття інформації у політичних процесах.

Також тематика мережевих комунікаційних технологій привертає у вагу у зв'язку із здатністю сприяти громадській участі у політиці, політичній активності, змінам політичної культури в цілому. За допомогою мережевих технологій політичні організації та кандидати можуть залучити до своєї кампанії більше суб'єктів. Соціальні мережі забезпечують постійний, безпосередній, швидкий та ефективний зв'язок політиків з виборцями, можливість моніторингу та аналізу громадської думки. Використання мережевих технологій може змінити спосіб горизонтальної та внутрішньополітичної комунікації, стимулювати діалог і пошук компромісу у зручніший та ефективніший спосіб через онлайн інструменти.

Водночас, мережеві технології здатні бути засобом політичного маніпулювання. Вони базуються на популізмі, спрощенні та стереотипізації

політики. Ця проблема актуальна й у світлі вітчизняних реалій використання мережевих комунікаційних технологій як фактору впливу на політичний вибір, громадську думку у демократизації українського суспільства. Це вимагає активізації прикладних досліджень використання потенціалу мережевих технологій у вирішенні завдань подальшого становлення демократичного режиму в Україні.

Вивченням даної тематики займаються такі зарубіжні й вітчизняні науковці як Буданова О., Була С., Гірман А., Гусєв А., Журавель П., Зражевська Н., Кокарча Ю., Малімон В., Новосельський І., Норріс П., Смолянук В., Тесфайє Л., Туфекчі, Чадвік Е., Чуйко Г., Шуліка А. З., та ін.

Попри доволі ґрунтовну розробку проблематики роботи у науковій літературі, актуальність з'ясування ролі політичної комунікації через мережеві медіа у формуванні цінностей демократії та високої політико-правової культури, механізмів використання позитивного потенціалу мережевих технологій та нівелювання їх негативного впливу.

Мета дослідження – аналіз місця мережевих комунікаційних технологій у політиці в контексті консолідації демократії та активізації громадянської участі.

Для досягнення поставленої мети були виділені наступні **завдання**:

- проаналізувати існуючі наукові джерела та практики використання мережевих комунікаційних технологій у політиці;
- порівняти різні інструменти та платформи для забезпечення комунікації між політичними діячами та громадянами;
- оцінити вплив таких технологій на демократичний процес та громадську участь;
- охарактеризувати сутність та вплив мережевих комунікаційних технологій на політичну сферу;
- дослідити перспективи та ризики використання новітніх мережевих комунікаційних технологій;
- розкрити проблематику впливу соціальних мереж на формування громадянського суспільства в Україні;

Об'єктом дослідження сучасні мережеві технології в політиці.

Предметом дослідження є особливості і роль мережевих комунікаційних технологій в політиці.

Методологічна база дослідження. Теоретико-методологічну основу бакалаврської роботи становлять принципи діалектики, емпіричного аналізу, контент аналізу соціальних мереж, а також соціологічний, статистичний методи, що базуються на аналізі праць українських та зарубіжних вчених щодо мережевих комунікаційних технологій в політиці.

Практичне значення отриманих результатів. Основні положення бакалаврської роботи вирішують практичні завдання, що виникають в професійній діяльності спеціалістів з політичного маркетингу та реклами, загалом соціально-політичних наук. Теоретичні висновки бакалаврської роботи можуть бути використані в науково-педагогічній діяльності з підготовки політологів, політичних аналітиків, політичних технологів, іміджмейкерів, спеціалістів державного управління, маркетингологів. Дослідження мережевих комунікаційних технологій є важливим завданням, оскільки вони є ключовим елементом сучасного інформаційного суспільства. Результати дослідження можуть бути використані для оптимізації застосування мережевих технологій у політиці, а також для розробки нових підходів до політичних комунікацій, які будуть відповідати вимогам сучасного світу.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 26 найменувань та 0 додатків. У дослідженні вміщено 0 таблиць. Основний зміст викладено на 54 сторінках (основний текст - до списку використаних джерел).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕРЕЖЕВИХ КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЛІТИЦІ

1.1. Сутність понять «політичні комунікації» та «мережеві технології».

Політичні комунікації - це процес обміну інформацією та ідеями між політиками, політичними партіями, виборцями та іншими групами, що мають інтерес до політики. Ці комунікації можуть бути як формальними (наприклад, промови, виступи на дебатах), так і неформальними (наприклад, обговорення на вулиці або у соціальних мережах). Основна мета політичних комунікацій полягає в тому, щоб донести політичну інформацію, переконання та цінності до громадськості та вплинути на їхнє поведінку та рішення [1].

Політичні комунікації включають в себе різноманітні засоби та канали комунікації, такі як промови, дебати, інтерв'ю, прес-конференції, соціальні мережі, телебачення, радіо, газети та інші ЗМІ. Вони використовуються політичними діячами для забезпечення підтримки своїх ідей, пропозицій та програм, а також для залучення громадськості до участі в політичних процесах.

Політичні комунікації є важливою складовою політичної системи будь-якої країни. Вони дозволяють політичним діячам спілкуватися з громадськістю та впливати на їхні рішення та поведінку. Політичні комунікації також допомагають забезпечити взаєморозуміння та співпрацю між різними політичними силами та громадськістю. В умовах сьогодення політичні комунікації найчастіше вдаються до застосування мережових комунікаційних технологій [3].

Мережеві технології - це сукупність технічних засобів, пристроїв, програмного забезпечення та протоколів, які дозволяють зв'язувати комп'ютерні мережі та забезпечувати обмін даними між ними. Головна мета мережових технологій полягає в тому, щоб забезпечити ефективний та безпечний обмін інформацією між комп'ютерами, серверами, пристроями та іншими електронними пристроями через Інтернет або іншу мережу. Мережеві

технології можуть бути використані для різних цілей, включаючи спільну роботу над проектами, обмін повідомленнями, передачу даних, документів та інформації, відеоконференції та багато іншого. Мережеві технології стали невід'ємною частиною бізнесу, освіти, медіа, розваг та політики зокрема. Вони дозволяють підвищити ефективність та продуктивність, зменшити витрати на інфраструктуру та розширити можливості співпраці в режимі онлайн [1].

Мережеві технології включають в себе інтернет технології, такі як соціальні мережі, електронна пошта, чати, форуми тощо, які дозволяють користувачам спілкуватися та обмінюватися інформацією в режимі реального часу. Існує безліч різновидів мережевих комунікаційних технологій, основні з яких наведено нижче:

- Соціальні мережі - це онлайн платформи, які дозволяють користувачам обмінюватися повідомленнями, фотографіями та відео, знаходити нових друзів, ділитися інформацією та відстежувати новини та події.

- Електронна пошта - це технологія, що дозволяє відправляти та отримувати електронні повідомлення за допомогою Інтернету.

- Месенджери - це додатки для обміну текстовими повідомленнями, зображеннями, відео та аудіофайлами. Деякі з найпопулярніших месенджерів включають WhatsApp, Facebook Messenger, Telegram, Viber та ін.

- Форуми - це онлайн платформи для обговорення конкретних тем або інтересів, на яких користувачі можуть створювати нові теми та відповідати на інші.

- Блоги - це веб-сайти, на яких автори публікують свої думки, погляди та іншу інформацію в стилі щоденників.

- Відеохостинги - це платформи, на яких користувачі можуть завантажувати та дивитися відео, такі як YouTube, Vimeo та інші.

- Платформи для спільної роботи - це онлайн інструменти для співпраці та обміну документами, які дозволяють користувачам працювати разом незалежно від їх місцезнаходження. Наприклад, Google Docs, Dropbox, Microsoft Teams та ін.

- Віртуальні світи - це інтерактивні платформи, які дозволяють користувачам створювати свої власні цифрові персонажі та взаємодіяти з іншими користувачами [4].

Основний різновид мережевих технологій у політиці - соціальні мережі, такі як Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn тощо. Вони дозволяють політикам зв'язуватися з виборцями, а також іншими політиками та організаціями, що дозволяє здійснювати різноманітні дії, наприклад, проводити опитування, розсилати повідомлення, рекламувати свою кампанію [4].

Особливості мережевих комунікаційних технологій полягають у тому, що вони забезпечують швидкий та доступний обмін інформацією між користувачами з різних куточків світу. До основних особливостей належать: глобальний доступ (мережеві технології забезпечують доступ до інформації з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету. Це дозволяє користувачам швидко та ефективно обмінюватися інформацією, не залежно від місця проживання та розташування), швидкість та ефективність (мережеві технології дозволяють користувачам отримувати та надсилати інформацію майже миттєво), багатофункціональність (мережеві технології мають багато різноманітних функцій та можливостей, які дозволяють користувачам не тільки обмінюватися інформацією, але й вести онлайн конференції, вебінари, викладати матеріали в інтернеті, використовувати соціальні мережі тощо), масовість (мережеві технології забезпечують доступ до інформації для широкої аудиторії, що дозволяє залучати більше людей до обміну інформацією та взаємодії), інтерактивність (мережеві технології забезпечують можливість взаємодії між користувачами, що дозволяє не тільки обмінюватися інформацією, але й активно залучати громадськість) [3].

Мережеві комунікаційні технології мають широкий спектр застосувань в різних сферах, зокрема в політиці. Основними напрямками застосування мережевих комунікаційних технологій є: 1). політична інформація та аналітика: мережеві технології дозволяють політикам, політичним аналітикам та журналістам отримувати швидкий та доступний доступ до політичної

інформації, що дозволяє бути в курсі останніх подій та трендів у політичній сфері. Крім того, вони дозволяють проводити аналіз та створювати статистику про виборців, голосування та інші політичні процеси. 2). Політична реклама: мережеві технології дозволяють проводити політичну рекламу на різних платформах, таких як соціальні мережі, пошукові системи тощо. Це дозволяє політикам та партіям залучати нових виборців та просувати свої ідеї. 3). Збір та обробка даних: мережеві технології дозволяють збирати та обробляти великі обсяги даних про виборців, що дозволяє політикам створювати персоналізовані стратегії та пропозиції для різних груп виборців. 4). Мобільна політика: мережеві технології дозволяють політикам та партіям використовувати мобільні додатки та сайти для залучення виборців та організації політичних акцій. 5). Електронне голосування: мережеві технології можуть використовуватися для забезпечення електронного голосування виборців на виборах та референдумах [1].

Політичні комунікації та мережеві комунікаційні технології мають сильний зв'язок, оскільки останні допомагають у забезпеченні ефективної передачі інформації та сприяють швидкій взаємодії між політичними акторами та громадянами.

Завдяки мережевим комунікаційним технологіям, таким як соціальні мережі, мобільні додатки та електронна пошта, політичні актори можуть ефективно спілкуватися зі своїми виборцями та отримувати від них повідомлення. Наприклад, кандидати на виборах можуть використовувати соціальні мережі для прямого зв'язку з виборцями, розміщуючи повідомлення про свої погляди та програму дій, а також відповідаючи на запитання та коментарі.

Окрім того, мережеві комунікаційні технології також допомагають у зборі даних та аналізі думок та настроїв виборців. Наприклад, соціальні мережі можуть допомогти політичним акторам зібрати дані про погляди виборців на певну тему, що дозволить їм адаптувати свої програми та стратегії до потреб громадян. Навпаки, політичні комунікації також мають вплив на розвиток

мережевих комунікаційних технологій. Наприклад, політичні актори можуть використовувати соціальні мережі для пропаганди своїх поглядів, що в свою чергу збільшує попит на соціальні мережі та додає їм нові користувачі.

Отже, можна зробити висновок, що мережеві комунікаційні технології та політичні комунікації взаємодіють та впливають одна на одну. Сучасна політика вимагає від політичних акторів активного використання мережевих комунікаційних технологій для ефективного зв'язку з виборцями та громадськістю. Одночасно з цим, зростає важливість забезпечення якості та достовірності інформації, що передається через мережеві комунікаційні технології, адже це може вплинути на формування думок та настроїв громадськості.

Крім того, використання мережевих комунікаційних технологій також може змінювати формат та зміст політичної комунікації. Наприклад, з'явилися нові формати обговорення питань, такі як вебконференції та онлайн дискусії, що дозволяють політичним акторам залучати до обговорення більше людей, в той же час знижуючи затрати на організацію подій.

Узагальнюючи, можна сказати, що використання мережевих комунікаційних технологій має значний вплив на політичні комунікації, дозволяючи політичним акторам ефективно спілкуватися з громадськістю, збирати та аналізувати інформацію про громадян, а також впливати на формат та зміст політичної комунікації. Однак, важливо пам'ятати про відповідальність за якість та достовірність передаваної через мережеві комунікаційні технології інформації. Мережеві комунікаційні технології вже давно стали невід'ємною частиною політичних комунікацій, і їх застосування має різноманітні форми.

Застосування мережевих комунікаційних технологій в політичних комунікаціях має свої переваги та недоліки. З одного боку, це дозволяє політичним акторам бути більш доступними та ближчими до своїх прихильників, створювати діалог та взаємодію з громадськістю, а також залучати нові аудиторії. З іншого боку, це може створювати проблеми з конфіденційністю та безпекою інформації, а також сприяти поширенню

фейкових новин та місцевої дезінформації. Таким чином, мережеві комунікаційні технології є дуже важливим інструментом в політиці, але вони повинні використовуватись з обережністю та відповідальністю. Політичні актори повинні відповідати за свої дії та повідомлення, які вони поширюють через мережеві комунікаційні технології, та дбати про збереження довіри до влади та демократичних інституцій.

Загалом, мережеві комунікаційні технології стали необхідним інструментом в політиці, адже вони дозволяють політичним акторам ефективно зв'язуватися зі своєю аудиторією, збирати та аналізувати дані про неї та пристосовувати свої повідомлення під її вимоги та потреби. Це дає можливість залучати більше підтримки, збільшувати вплив на громадську думку та отримувати кращі результати на виборах.

Отже, мережеві комунікаційні технології мають значний вплив на політичні комунікації та є необхідним інструментом в сучасному світі, де швидкість та ефективність зв'язку мають важливе значення. Політичні актори повинні знати та використовувати ці технології з розумінням їх переваг та недоліків для досягнення своїх цілей та завдань.

1.2. Дослідження мережевих технологій в політиці

Дослідження мережевих технологій в політиці є важливим і актуальним завданням у сучасному світі. За допомогою мережевих технологій, політичні діячі можуть ефективніше спілкуватися з виборцями та іншими зацікавленими сторонами, отримувати швидкий зворотний зв'язок, збирати та аналізувати дані про виборців та їхні потреби, розробляти та проводити ефективні політичні кампанії.

Мережеві технології в політиці вже давно не є новизною. Ці технології використовуються політичними партіями та кандидатами під час виборчих кампаній для забезпечення підтримки своїх ідей та програм, але сучасна

політика не може обійтися без мережевих технологій, які стали необхідним інструментом для комунікації з виборцями та громадськістю в цілому.

Мережеві технології забезпечують можливість проводити інтерактивну комунікацію з виборцями через соціальні мережі та інші медіа-канали. Це дозволяє політикам бути більш доступними та ближчими до своїх прихильників, а також широко висвітлювати свої ідеї та цінності.

Найбільш відомими прикладами використання мережевих технологій в політиці є виборчі кампанії президента США Барака Обами, який використовував соціальні мережі для збору фінансової підтримки та залучення виборців, а також виборча кампанія президента України Володимира Зеленського, яка активно використовувала інтернет-меми та соціальні мережі для просування своєї кандидатури.

Сучасні мережеві комунікаційні технології дозволили дослідникам звернути увагу на те, що раніше здавалося незначущим і маргінальним: архаїку в сучасності, баналізацію й технологізацію образів, постфольклор і ін. У центрі уваги постає аналіз повсякденної свідомості, звичних, рутинних практик, практичного почуття, специфічної «логіки практики». Новий спосіб «зчитування світу» формує одночасно і нову естетику повсякденності. Ми живемо не в світі, про який в нас є якась інформація. Навпаки, ми знаходимося у світі, створеному інформацією. У цьому зв'язку набуває особливої актуальності питання про технології створення інформації, конструювання і моделювання інформаційних потоків [1, 206-207].

Одним з найбільш популярних і ефективних способів використання мережевих технологій в політиці є використання соціальних мереж. Соціальні мережі стали не тільки майданчиком для обміну інформацією, а й інструментом для політичних діячів для залучення громадськості до участі в політичних процесах. Завдяки соціальним мережам, політики можуть швидко та ефективно донести свої ідеї до широкої аудиторії, залучити підтримку своїх пропозицій та програм, а також взаємодіяти з виборцями на більш особистому рівні. Соціальні мережі стають основою для діяльності, яка спрямована на

підвищення обізнаності людей, щоб дати можливість висловити свої політичні погляди, реалізувати свої політичні й соціальні права, впливати на прийняття рішень у державі та політичній групі, з метою впливу на процес знаходження точок дотику розрізнених думок різних соціально-політичних груп, щоб зорганізуватися в єдині формальні мережеві форми і як наслідок, щоб використовувати їх в якості інструменту для соціально-політичних змін [13].

Ще одним важливим аспектом використання мережевих технологій в політиці є забезпечення прозорості та відкритості в діяльності політичних діячів. Завдяки інтернет-технологіям та електронним платформам, громадяни можуть відстежувати рішення, які приймаються владою, а також вимагати пояснень та обговорення важливих питань. Це дозволяє зменшити корупцію та підвищити довіру до владних структур.

Також варто зазначити, що мережеві технології можуть допомогти вирішувати важливі суспільні проблеми. Наприклад, блокчейн-технології можуть забезпечити безпеку та прозорість виборів, електронні платформи для голосування можуть сприяти залученню громадян до участі у вирішенні суспільних питань, а розробка спеціальних додатків може забезпечити ефективний моніторинг діяльності владних структур. Блокчейн-технології є децентралізованою системою зберігання та обміну даними, яка гарантує безпеку та конфіденційність інформації. У блокчейні дані зберігаються у блоках, які посилаються один на одного за допомогою хеш-функцій, що робить зміну даних практично неможливою.

Проте, використання мережевих технологій в політиці має і свої недоліки. Зокрема, можливість використання фейкових новин та маніпулювання громадськістю через соціальні мережі. Також необхідно враховувати проблеми з безпекою даних та можливість кібератак на системи обробки інформації. Це стосується не лише фейкових новин та маніпуляційної інформації, які швидко можуть поширюватися через соціальні мережі, але й спроб втручання виборчих процесів, крадіжки даних користувачів, та інші проблеми. У зв'язку з цим, важливо продовжувати розробляти та вдосконалювати механізми захисту від

цих негативних наслідків використання мережевих технологій у політиці. Це може бути досягнуто через посилення кібербезпеки, розвиток інструментів для виявлення фейкових новин та маніпуляційної інформації, та інші заходи. Безумовно, не можна й забувати про розумне споживання інформації громадянами та обережне використання мережевих технологій політичними акторами, тощо.

В цілому, мережеві технології в політиці мають значний потенціал для покращення комунікації між політиками та виборцями, залучення громадськості до політичних процесів та підвищення рівня демократії. Проте, важливо дбайливо відноситись до їх застосування та розробляти ефективні механізми захисту від негативних наслідків. Мережеві технології стають все більш важливим інструментом в політичних процесах. Вони дозволяють залучати більше громадян до участі в політиці, спрощують зв'язок між представниками влади та населенням, забезпечують більш прозору та відкриту діяльність урядових структур.

Узагальнюючи, можна додати, що сучасна політична комунікація знаходиться в стані модернізації та трансформації. З'являються нові політико-комунікативні практики взаємодії політичних акторів, а також влади і суспільства. Як влада так і суспільство використовує дані практики задля досягнення власних політичних інтересів. Потокове мовлення нових медіа у публічній сфері створює відчуття зворотнього зв'язку, який підсилює можливість взаємодії у процесі політичної комунікації. Подальші наукові дослідження феномену нових конвергентних медіа мають посприяти детальнішому вивченню питання впливу політичної комунікації онлайн на офлайн-політику. А також посприяти формуванню медіаграмотності у контексті політичної культури, подолання інформаційної нерівності, підвищення медіавідповідальності, зокрема за допомогою інституціонального та правового підходів [10, 105-106].

Протягом останніх десятиліть відбулося значне розширення простору комунікації, що було наслідком передусім активного розвитку та використання

Інтернет-технологій. Дані технології впливають на всі сфери суспільства – економічну, культурну, соціальну і, зокрема – на політичну, змінюючи наші традиційні уявлення про процеси в політичному просторі. Нині науковці констатують, що Інтернет-технології стають невід’ємним складником політики. Так, соціальні медіа забезпечують комунікацію від «багатьох до багатьох», багаторазово прискорюючи швидкість поширення інформації, дозволяючи охопити аудиторію по всьому світу. Вони можуть бути важливим джерелом відомостей з місця подій. Сучасне суспільство часто називають медіократичним суспільством, а контроль за соціальними медіа та їх можливості впливу на громадян – цікавлять уряди держав світу. Адже в сучасному світі новітні кібернетичні технології легко можна використовувати як зброю проти політичних опонентів. А конкретний досвід «блогерних революцій», що стали основним трендом сучасності, переконливо свідчить про необхідність підвищення уваги з боку державної влади до діяльності та розвитку цих мереж. Проте слід чітко окреслити межі такого втручання, адже без належної правової бази можуть бути порушені основні права та свободи громадян [5, 91-92].

1.3. Інтернет як інструмент політичної комунікації

Інтернет є одним з найбільш ефективних інструментів політичної комунікації в наш час. Стрімкий розвиток інтернету за останнє десятиріччя не міг не вплинути на політичну сферу. По-перше, інтернет відчинив двері для глобальної комунікації, масштаби якої неможливо було уявити раніше. По-друге, інноваційні технології істотно розширили можливості зворотного зв’язку, що змусило представників політичних сил корегувати стратегії політичної комунікації. По-третє, спостерігається активне використання комп’ютерних технологій у політичному процесі, а імідж будь-якого сучасного політика, зокрема, будується і на його сторінках у соціальних мережах. На сучасному етапі розвитку стають все більш очевидними процеси віртуалізації політики. Інтернет, представляючи собою продукт розвитку інформаційно-

комунікаційних технологій, стає вкрай актуальною формою політичної комунікації, що веде до виникнення принципово нових каналів і способів комунікаційної взаємодії між індивідами, інститутами та владою. Оскільки політична комунікація є фундаментом для будь-яких політичних процесів та взаємодії політичних суб'єктів загалом, переоцінити вплив інтернет-технологій на неї неможливо [11, 58-59].

За останні кілька десятиліть зростання та поширення інтернет-технологій призвело до значних змін у політичних комунікаціях. За словами Ендрю Чадвіка, викладача політичної науки в Оксфордському університеті та автора книги "The Hybrid Media System: Politics and Power", сучасний медіа-система представляє собою гібридну структуру, в якій різні форми медіа взаємодіють між собою. Зокрема, медіа-система включає телебачення, радіо, газети, журнали, інтернет-медіа та соціальні мережі. Е. Чадвік стверджує, що ця гібридна структура медіа змінює взаємодію політичних лідерів і громадськості, зокрема за допомогою використання соціальних мереж, що дозволяють взаємодіяти з виборцями та організовувати протести. У своїй книзі професор Ендрю Чадвік зосереджується на вивченні ролі змін у медіа-системі на політичні процеси. Чедвік стверджує, що традиційна модель медіа-системи, де мас-медіа є головним джерелом інформації та впливу, змінюється. Зараз медіа-система є гібридною, оскільки включає в себе різні медіа-формати та платформи. Чедвік досліджує роль цих змін у відносинах між політичними лідерами, журналістами та громадськістю. Ці зміни призвели до зростання ролі громадської участі та зменшення впливу традиційних медіа-компаній. Це, в свою чергу, може мати вплив на рівень довіри до мас-медіа та їхню здатність контролювати публічний діалог [17].

Нині Інтернет – це одна з основних рушійних сил формування громадянського суспільства, яке набирає все більшої сили. Тенденція формування громадянських ініціатив за допомогою сучасних технологій проникла в усі важливі сфери соціального життя, а головною зброєю активістів стали блоги, сайти і соціальні мережі. Віртуальна мережа є майданчиком для

відстоювання громадянами власних прав і свобод, саме цей спосіб прояву громадянської активності є найоперативнішим і наймасовішим. Адже за короткий проміжок часу дописувач може донести власну думку до багатомільйонної аудиторії та отримати їхню підтримку та схвалення. Звісно, активізації таких процесів сприяє свобода слова, а також можливість доступу до інформації для будь-якої аудиторії, робить їх практично новим інститутом побудови демократії [5, 83-84].

Формування громадської думки в сучасному світі відбувається за допомогою мережі Інтернет, а точніше за допомогою сайтів, блогів, соціальних мереж та ін. Тому що саме тут ми маємо все необхідне і навіть більше для впливу на свідомість людини, на її емоції, точку зору, інколи навіть її світогляд і захоплення. Це пояснюється тим, що Інтернет— це, по суті, аудіовізуальний канал передачі інформації. Сьогодні ми маємо ситуацію, за якої абсолютна більшість молодого населення в розвинених країнах світу мають власні персональні сторінки в соціальних мережах типу Twitter, Facebook, та інші. Слід зазначити, що, окрім соціальних мереж, існують Інтернет-видання, а саме певні електронні газети [5, 96-97].

За допомогою Інтернету політики можуть залучати до своїх кампаній більше людей, зокрема молодших та більш технологічно-освічених, які використовують Інтернет у повсякденному житті. Один з головних інструментів Інтернет-комунікації в політиці - соціальні мережі. Багато політиків використовують платформи, такі як Facebook, Twitter, Instagram та інші, щоб залучати увагу до своїх пропозицій та програм. Вони також використовують соціальні мережі, щоб підтримувати зв'язок зі своїми прихильниками та спільнотами, організовувати зустрічі та акції, та отримувати зворотний зв'язок від своїх виборців.

Крім того, Інтернет надає можливість політикам вести онлайн-кампанії, щоб зібрати гроші, набрати волонтерів та залучити увагу ЗМІ. Це може бути особливо корисним для нових кандидатів, які не мають значного бюджету на рекламу в традиційних медіа.

Однак, Інтернет також може бути використаний для поширення дезінформації та фейкових новин, що може негативно вплинути на процеси політичної комунікації. Це вимагає ретельного контролю та відповідального використання Інтернету у політичних цілях.

Інтернет став необхідним інструментом політичної комунікації, який дозволяє активістам з усього світу об'єднуватися і діяти на благо спільної справи. У своїй книзі "Twitter and Tear Gas: The Power and Fragility of Networked Protest", Зейнеп Туфекчі описує, як соціальні мережі допомагають активістам знаходити інформацію, взаємодіяти зі своїми прихильниками і привертати увагу до своєї діяльності. За словами Туфекчі, соціальні мережі, такі як Twitter і Facebook, дозволяють активістам ефективно організовувати свої дії і розвивати свою мережу підтримки. Вони можуть швидко і легко ділитися інформацією про свої акції та залучати нових учасників до своєї кампанії. Крім того, соціальні мережі дозволяють активістам збирати кошти на свої проекти та кампанії, що робить їх більш незалежними від фінансової підтримки влади.

Однак, згідно з Туфекчі, інтернет має свої недоліки, зокрема, його підвищена вразливість до дій влади. Різні правительства можуть використовувати технології масового спостереження, щоб відслідковувати дії активістів та обмежувати їх свободу слова. Крім того, інтернет може бути використаний для розповсюдження дезінформації та фейкових новин, що може призвести до подальшої політизації суспільства та збільшення розділу між різними групами.

У цілому, інтернет може бути дуже потужним інструментом для політичної комунікації, однак, його використання повинно бути здійснене з врахуванням ризиків та можливих наслідків. Активісти повинні бути обізнані з технологіями масового спостереження та захищати свою приватність в мережі. Крім того, вони повинні бути критичними до інформації, яку вони отримують в мережі, та вміти перевіряти її достовірність.

Загалом, Інтернет змінює спосіб, яким люди спілкуються та мобілізуються в політичних справах. Він дозволяє широкому колу людей брати

участь у дискусіях та акціях, що збільшує можливість здійснення змін в суспільстві. Однак, для того, щоб інтернет був дійсно ефективним інструментом політичної комунікації, необхідно зберігати баланс між його можливостями та ризиками, а також бути відкритими до інших форм комунікації та спілкування в реальному житті [21].

Отже, Інтернет є потужним інструментом для політичної комунікації, який дозволяє політикам ефективно залучати людей до своїх кампаній та підтримувати зв'язок зі своїми виборцями. Проте, використання Інтернету в політичних цілях також повинно бути відповідальним та контрольованим, щоб запобігти поширенню дезінформації та фейкових новин. Збалансоване використання Інтернету може допомогти підвищити рівень довіри до політичних лідерів та покращити якість демократичних процесів.

Інтернет, як поєднання політичного процесу з інформаційними технологіями, як поєднання віртуального політичного часу з віртуальним політичним простором, дала можливість політичним суб'єктам підпорядкувати реальний світ політики та перетворив політичну боротьбу в інформаційну битву навколо політичних іміджів та засилля політичної свідомості громадян з допомогою нескінченних інформаційних потоків. Проте Інтернет, як ресурс-основа соціальних мереж, довів закон мережевих структур – можливість прискорення політичного часу й ущільнення політичного простору. Що дозволило максимально швидко розповсюджувати інформацію, оскільки відстань, інтенсивність і частота взаємодій між двома політичними акторами коротша в одній мережі. Створення мереж для політичної комунікації – це домінуюча політична тенденція сучасного політичного життя [8, 110-119].

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною сучасної комунікації. Вони надають можливість людям взаємодіяти між собою, ділитися інформацією та думками, вступати в нові знайомства та знаходити спільні інтереси. Для багатьох людей соціальні мережі стали основним засобом спілкування з друзями та родиною, а також отримання новин та інформації.

Соціальні медіа (серед яких соціальні мережі, інтернет-видання, блоги, сервіси швидкої комунікації тощо) як вид нових медіа реалізують низку завдань, що важливі для демократичного суспільства. Нині про рівень демократичного розвитку тієї чи іншої держави свідчить ефективність політичної комунікації й використання нових інформаційно-комунікаційних технологій у сфері влади та управління. Зокрема, одним із показників відкритості політики може бути представленість органів державної влади, політичних партій, посадових осіб, політичних і громадських лідерів, громадсько-політичних об'єднань у соціальних мережах [24].

У праці «A Virtuous Circle: Political Communications in Post-Industrial Societies» Піппа Норріс досліджує зв'язок між політикою та комунікацією в сучасних постіндустріальних суспільствах. Вона стверджує, що прогрес у комунікаційних технологіях, зокрема розвиток Інтернету та соціальних медіа, докорінно змінив те, як люди беруть участь у політиці. Норріс зазначає, що Інтернет і соціальні медіа сприяють більшій участі громадян у політиці, створюючи «коло доброчесності», де більша залученість веде до більш ефективного управління. Вона зазначає, що онлайн-платформи надають громадянам простір для висловлення своєї думки та участі в політичних

дискусіях, а також для притягнення політиків та інших посадовців до відповідальності [18].

Однак Норріс також застерігає, що не всі громадяни мають рівний доступ до цих комунікаційних інструментів і що цифровий розрив може посилити існуючу нерівність у політичній участі. Вона зазначає, що люди, які вже політично заангажовані та мають більше ресурсів, швидше за все, будуть використовувати Інтернет та соціальні медіа для участі в політиці, тоді як ті, хто менш заангажовані чи не мають ресурсів, можуть залишитися позаду. Загалом, ознайомившись із роботою Норріс, я можу сказати, що вона підкреслює важливу роль, яку відіграє комунікація в сучасній політиці, а також потенціал Інтернету та соціальних медіа для сприяння більшій залученості громадян та більш ефективному управлінню. Однак це також підкреслює необхідність вирішення проблем нерівності в доступі до цих технологій, щоб повністю реалізувати їхній потенціал [18].

Можна зазначити, що сучасна політична комунікація знаходиться в стані модернізації та трансформації. З'являються нові політико-комунікативні практики взаємодії політичних акторів, а також влади і суспільства. Як влада так і суспільство використовує дані практики задля досягнення власних політичних інтересів. Потокове мовлення нових медіа у публічній сфері створює відчуття зворотнього зв'язку, який підсилює можливість взаємодії у процесі політичної комунікації [10, 104-106].

Важливо зазначити, що попри те, що інформаційно-технічні засоби, зокрема соціальні мережі і похідні від них сервіси, стали одними з найпопулярніших засобів міжособистісної, міжгрупової комунікації та політичної комунікації, вони ще й є середовищем розгортання й поширення різноманітних конфліктів, у т. ч. соціальних. Разом з тим ці конфлікти допомагають краще осмислити й охарактеризувати основні соціальні проблеми, труднощі, цінності, пріоритети, а також особливості групової взаємодії в процесі конфліктної онлайн-комунікації, певні аспекти управління нею, врегулювання та прогнозування наслідків [3, 43-44].

Виникнення нових соціальних мереж, швидке збільшення їх користувачів, популяризація використання у політичній сфері визначає також певну неузгодженість, фрагментарність науково-теоретичного висвітлення їх впливу на суспільно-політичні відносини і процеси, формування громадської думки тощо. У вітчизняній науці можна виокремити соціологічний, соціально-філософський, психологічний, педагогічний (освітній) аспекти осмислення соціальних медіа та соціальних мереж. У політичній науці приділяється увага їх політичному та комунікативному потенціалу, вивчається їхня роль у контексті трансформації політичної еліти, державного управління, інформаційної війни та безпеки, маніпулятивних технологій, координації протестних акцій та інші [24].

Соціальні мережі являються важливою формою сучасної політичної комунікації. Вони надають можливість швидко та ефективно спілкуватися з великою кількістю людей, ділитися інформацією та висловлювати свої погляди на різноманітні теми. Зокрема, соціальні мережі стали популярним інструментом для політиків та політичних партій для залучення виборців та підтримки своїх ідей. Один з основних переваг соціальних мереж як форми політичної комунікації полягає у тому, що вони дозволяють зв'язатися з аудиторією безпосередньо, без посередництва традиційних засобів масової інформації. Це дає можливість політикам та партіям взаємодіяти з виборцями більш прямим та особистим способом, ніж раніше. Крім того, соціальні мережі дозволяють залучати до політичної дискусії нові аудиторії, зокрема молодший електорат.

Соціальні мережі також дозволяють політикам та партіям моніторити настрої громадськості та отримувати зворотний зв'язок від виборців. Це дає можливість реагувати на зміни у громадській думці та адаптувати свою стратегію комунікації відповідно. Проте, соціальні мережі також мають свої недоліки. Один з них полягає у тому, що на платформах соціальних мереж може бути поширена неправдива або маніпулятивна інформація, яка може вплинути на громадську думку та виборчі рішення. Соціальні мережі завдяки особливостям інтернет-комунікації, таким як інтерактивність, оперативність,

екстериторіальність, цілеспрямованість, вибудовуються цілі співтовариства односторонніх. Соціальні мережі виступають в якості медіа, в рамках яких самі споживачі інформаційного продукту виступають його розповсюджувачами, поширюючи, редагуючи, видозмінюючи або коментуючи повідомлення, що в подальшому призводить до появи нового виду передачі інформації – живої інтернет-трансляції з місця події (стрім-трансляції) [23].

Мережа це термін, який часто використовується для опису кластерів, різного роду акторів, які зв'язані один з одним в політичному, соціальному або економічному житті. Мережі можуть бути структуровані слабо, але здатні поширювати інформацію або спонукати до участі в колективних діях. Зростаючий інтерес до мережевих форм політичної комунікації відображає як сучасні суспільство, культуру та економіку, так і спрямовує їх розвиток до системи відносин взаємності і взаємозалежності, на відміну від ієрархії і залежності [13].

Не відходячи далеко від поняття мережі, необхідно згадати про мережеве суспільство. Мережеве суспільство суттєво змінило політичні комунікації, забезпечуючи нові можливості для взаємодії між політичними лідерами та виборцями. Завдяки мережевим технологіям, політичні лідери можуть взаємодіяти з виборцями в режимі реального часу, використовуючи соціальні мережі, електронну пошту, месенджери та інші засоби комунікації. Мережеве суспільство - це концепція, яка описує сучасну соціальну та економічну реальність, де інформаційні технології відіграють важливу роль у взаємодії між людьми, бізнесом та державою. Це суспільство засноване на використанні мережі Інтернет та інших технологій зв'язку, що дає змогу здійснювати взаємодію та обмін інформацією в будь-який час та місце. Мережеве суспільство змінює наше сприйняття часу та простору, та впливає на соціальні, культурні та політичні аспекти життя суспільства.

Слід відзначити, що мережева організація суспільства існувала майже завжди, проте більше можливостей для формування мережевих відносин з'явилося саме в умовах глобалізації, яка викликала зростання внутрішньої

взаємопов'язаності світової системи, стала ефективним каталізатором трансформаційного розвитку сучасного світу, адекватно реагуючи на його внутрішні та зовнішні виклики, а це, у свою чергу, призвело до спрощення процесу налагодження зв'язків між суб'єктами глобального простору. Мережеве суспільство обумовлює нині реконструкцію політичних інститутів, а відтак і появу нових політичних структур, які визначають специфіку функціонування політичних мереж в умовах глобалізаційного розвитку [26].

2.2. Соціальні мережі як інструмент політичної маніпуляції масами

Соціальні мережі можуть бути потужним інструментом політичної маніпуляції масами, оскільки вони надають змогу збирати та аналізувати великі обсяги інформації про користувачів, а також залучати до цих процесів ботів та фейкові акаунти. В межах традиційних підходів до вивчення політичної комунікації маса представляє собою недиференційовану сукупність людей з відсутньою структурою та невизначеним, нестабільним складом. При цьому представники масової аудиторії в традиційному медіапросторі, як правило, споживають та сприймають інформацію індивідуально, ізольовано один від одного. Що ж стосується сучасних інтернет-спільнот, то вони мають досить виражену структуру, яка визначається насамперед наявністю активно розвинених горизонтальних комунікаційних зв'язків. Крім того, більшість інтернет-спільнот об'єднує онлайн користувачів за різними соціальними параметрами, включаючи демографічні, релігійні, професійні, політичні та інші характеристики [11].

Одним з видів маніпуляції на соціальних мережах є маніпулювання громадською думкою за допомогою фейкових новин та інформації. Це може бути зроблено шляхом розповсюдження фейкових історій, коментарів, фото та відео, які можуть змінити уявлення громадськості про політичну ситуацію. Наприклад, такі маніпуляції можуть сприяти впливу на результати виборів або на думку громадськості про певну політичну партію або кандидата.

Також, соціальні мережі можуть використовуватися для збору та аналізу даних про користувачів з метою створення персоналізованої реклами та маніпулювання їх поведінкою та переконаннями. Наприклад, політичні партії можуть використовувати дані про користувачів для створення спеціально підготовлених повідомлень, які можуть змусити їх голосувати за певного кандидата.

Політична маніпуляція в соціальних мережах може мати різні форми, такі як: розповсюдження фейкових новин і дезінформації; закупівля або фальсифікація підписників та лайків; маніпулювання алгоритмами соціальних мереж; створення вірусних кампаній; співпраця зі злочинними групами; використання персональних даних користувачів. У результаті цих маніпуляцій можуть виникати серйозні наслідки для демократії та соціальної стабільності. Наприклад, можуть бути підірвані вибори, може порушуватися громадський порядок, збільшуватися рівень насилля та конфліктів між групами людей. Тому дуже важливо звертати увагу на такі маніпуляції та бути обачними щодо інформації, яка поширюється в соціальних мережах.

Швидкість і постійна зміна інформаційних потоків, які замінили короткі смислові повідомлення, сприяють тому, що звичайний індивід практично не в змозі захистити себе від інформаційного перенасичення. Саме тому інтернет-юзери дедалі частіше читають тільки заголовки новин, не вникаючи в суть самого повідомлення, поступово втрачаючи бажання відслідковувати правдивість інформаційного навантаження, а єдиним критерієм підбору й поширення інформації є кількість like: чим більше користувачі соціальних мереж діляться новиною, тим більше вона викликає довіру, тим більше вона сприймається як правдива; чим більше поширюються процеси інформатизації, тим більше масова свідомість підпадає під вплив новітніх інформаційних медіа, в цьому контексті – соціальних мереж [6].

Медійна сфера нині має потужніший вплив на політичну свідомість громадян через соціальні мережі порівняно із телебаченням чи радіо, проте це не означає, що телебачення стало безпечнішим. Практично всі медіа-ресурси

застосовують маніпулятивні технології у подачі інформації, що суттєвим чином впливає, коригує, а в окремих випадках повністю змінює політичні орієнтації чи цінності громадян. Такий вплив є не тільки небезпечним, але й дедалі потужнішим, оскільки ми поступово входимо в один суцільний потік інформації, щоразу інший, змінюючий власне наповнення, наратив, інформаційно виснажуючи нас і поступово роблячи ще більш беззахисними перед маніпуляцією [6].

Використання соціальних мереж як інструменту політичної маніпуляції масами є серйозним засобом впливу на громадську думку та виборчі процеси. У статті "Political information diffusion in social media: An analysis of Chinese Weibo" автори дослідили, як політична інформація поширюється в китайській соціальній мережі Weibo, та з'ясували, що соціальні мережі можуть бути використані для маніпулювання громадською думкою та перекручення політичної інформації. У своєму дослідженні, автори відзначають, що інформація в соціальних мережах не розповсюджується рівномірно, а замість цього поширюється швидко у вигляді "вірусного контенту", який часто має багато спільних рис з пропагандою та фейк-ньюз. Крім того, дослідження показало, що користувачі Weibo зазвичай переглядають та взаємодіють з інформацією, яка відповідає їхнім власним поглядам та ідеології.

Тобто, соціальні мережі можуть бути використані як інструмент маніпулювання масами, зокрема шляхом підтримки певних політичних поглядів та перекручення фактів у свою користь. У деяких випадках, це може привести до зміни громадської думки та прийняття неправильних політичних рішень [22].

У мінливому мережевому світі маніпуляція поширюється набагато швидше, ніж у ієрархічному. Популярність певного інформаційного продукту незалежно від того, чи це рекламна кампанія, чи стаття, поширена у соціальній мережі, залежить від кількох ключових моментів: соціальної валюти, триггеру, емоцій, суспільства, практичної цінності, яку цей продукт несе, й добре описаної історії його створення. Це ті особливості психологічного впливу, на

які найбільше роблять ставку менеджери вірусного маркетингу, створюючи новий продукт або ж «реанімуючи» вже наявний. Дещо схоже, відбувається й у віртуальному політичному полі. Мало того, що практично кожне ЗМІ має представництво у соціальних мережах, вони здебільшого ще й перестали відповідати принципам професійної журналістики, адже людству нині не так цікава правда у її чистому вигляді. Дедалі частіше провідну роль відіграють саме наративи, а контролює інформацію радше не той, хто володіє нею правдивою, а швидше за все той, хто формує і контролює наратив, поширений серед певного контингенту. Наратив досконаліший тоді, коли здобуває прихильність віртуальної маси, а досягти цього можна тільки шляхом маніпулювання емоціями (чим потужнішими, тим краще), використовуючи при цьому всі засоби вірусного маркетингу [6].

На завершення, проаналізоване мною китайське дослідження підкреслює важливу роль, яку соціальні медіа відіграють у політичній комунікації, і потенціал їх використання як інструменту політичного маніпулювання. Отримані дані свідчать про те, що на поширення політичної інформації на платформах соціальних медіа впливають різні фактори, зокрема характеристики інформації, соціальна мережа користувача та політичне середовище, в якому він працює. Цими факторами можна маніпулювати, щоб контролювати поширення інформації та формувати громадську думку. Тому важливо усвідомлювати потенціал політичних маніпуляцій у соціальних мережах і критично оцінювати інформацію, яка нам надається. Платформам соціальних медіа також важливо вжити заходів для запобігання поширенню неправдивої або оманливої інформації та забезпечити користувачам доступ до різноманітних точок зору та джерел інформації. Оскільки соціальні медіа продовжують відігравати все більш важливу роль у політичній комунікації, важливо, щоб ми залишалися пильними та активними, захищаючись від політичних маніпуляцій і сприяючи прозорості та підзвітності у поширенні інформації [22].

Маніпуляція свідомістю за допомогою глобальної мережі Internet, особливо через соціальні мережі лише набирає оберти, тим не менш, ми вже маємо безліч прикладів застосування маніпулятивних технологій. Авторитарні режими по всьому світу вживають різноманітних заходів для того, щоб фільтрувати й стежити за інформацією в мережі, а також безпосередньо обмежувати свободу слова онлайн. Зокрема, виявлено такі найпоширеніші методи обмеження інтернет-свободи: прийняття законів, які перешкоджають вільному висловленню думок у мережі і передбачають покарання користувачів за розміщення певного контенту; арешти блогерів та звичайних користувачів; фізичні напади на критиків режиму; хакерські атаки на сайти, що розміщують критичну інформацію про владу; проплачений тролінг, який раніше був поширений лише в Китаї та Росії, однак останнім часом набуває дедалі більшого застосування в багатьох країнах, та ін. [5, 97-99].

Соціальні мережі, з наявним ресурсом соціальної довіри, обумовленої слабкою присутністю на даному етапі розвитку в їх інформаційних впливах державних органів та традиційних політичних сил, вже досить успішно використовуються для просування власних інтересів не лише сферою бізнесу, але й іншими суб'єктами впливу для введення в суспільний обіг тенденційної, або ж просто шкідливої для об'єкта впливу інформації. У зв'язку з цим розвиваються спеціальні технології, що підвищують ефективність інформаційних каналів, посилюють маніпулятивні впливи на аудиторію користувачів [9].

Сучасна людина щоденно занурюється у мозаїчний світ політичного життя, потрапляючи під гіпнотичний вплив політичних сенсацій. Інструмент, який дозволяє впливати на людину в такий спосіб – це віртуальний політичний час, час безперервного монологічного потоку інформації. Так, інформаційне поле втрачає свою логічну структуру, а споживач інформації перебуває у стані, коли нагнітається відчуття терміновості повідомлень, відсутній час осмислення, розуміння, адже постійний інформаційний потік побудований так, що попередні факти витісняються все новими і новими. Віртуальний політичний

час стає часом політичного монологу, а людина – жертвою політичних сенсацій [8].

Сприяти запобіганню та ефективному врегулюванню маніпулюванню в соціальних мережах можуть активна життєва позиція, відповідальність особистості за власне життя та вміння розв'язувати проблеми, а не лише висловлювати своє невдоволення, визнавати думку більшості за свою і ховатися від реальних проблем у мережевому просторі. Адаптація та формування культури безпечного використання інформаційно-комунікативних технологій є одним з основних напрямів профілактичної роботи, оскільки сьогодні у мережевому просторі взаємодіють навіть діти – і не лише з однолітками, батьками та вчителями, а з усім світом, з представниками різноманітних соціальних груп і верств населення [3, 66-67].

Отже, соціальні мережі стали важливим інструментом політичних маніпуляцій масами. За допомогою збору та аналізу персональних даних користувачів, політичні дії можуть налаштувати спеціальну рекламу та інформаційний контент, що спрямовані на конкретні групи людей. Це може змусити людей приймати рішення, які можуть не відповідати їхнім переконанням та порушувати соціальну стабільність. Однак, використання соціальних мереж для політичних маніпуляцій масами породжує серйозні наслідки для демократії та громадського порядку. Тому, користувачам необхідно бути обережними щодо інформації, яка поширюється в соціальних мережах, та уважно перевіряти джерела інформації, яку вони отримують. Регуляторам і технологічним компаніям слід також приділити увагу цьому питанню та вживати заходів для боротьби з політичними маніпуляціями в соціальних мережах.

2.3. Перспективи та ризики використання сучасних мережевих комунікаційних технологій

Безпрецедентний розвиток мережевих комунікаційних технологій надав економіці та публічному управлінню нові інструментальні засоби – корпоративні інформаційні системи та телекомунікаційні мережі, що покращили якість управління, а також дозволили значно підвищити продуктивність праці та створення доданої вартості за рахунок нематеріальних ресурсів. Активно поширюються нові види професійних комунікацій з використанням інформаційних технологій та Інтернету. Їх звичайно узагальнюють у понятті електронного бізнесу, складовою частиною якого є електронний уряд [2, 28-29].

Запровадження електронного уряду значно розширює можливості взаємодії держави та людини. По-перше, це стосується пошуку та отримання інформації. Зручна презентація в мережі Інтернет повної, точної і актуальної інформації про всі органи державної влади дозволяє суттєво спростити процес пошуку необхідної інформації, заощадити час чиновників, вимушених відповідати на запитання, а також зменшити кількість помилок. По-друге, функція взаємодії громадян та організацій з органом державної влади забезпечується низкою сервісів, що дозволяють громадянам і організаціям запитувати і отримувати з Інтернету необхідні довідки або дозволи і передавати в органи державного управління передбачену законом звітність з можливістю відстеження стану запитів. По-третє, принцип «єдиного вікна» передбачає наявність однієї точки входу для взаємодії з органами влади всіх рівнів. Для цього необхідна спеціалізована система, що дозволяє автоматично направляти запити і звітність в уповноважені органи державної влади. Система, виступає єдиним «провайдером» державних послуг для громадян і бізнесу [2, 29-30].

Використання технологій електронного врядування означає процес трансформації всіх форм діяльності органів влади: виникає електронне нормотворення (е-нормотворення), електронні вибори (е-вибори), електронні консультації (е-консультації) тощо. З'являється й законодавчий орган (е-

парламент), який у всіх видах діяльності використовує інформаційно-комунікативні технології для інформування зацікавлених осіб, а також для внутрішньої організації роботи парламенту. Принципи діяльності е-парламенту: прозорість, відкритість, доступність, підзвітність, інтерактивне спілкування, безпечність, приватність тощо [4, 200-201].

У сучасних умовах соціальні мережі виступають віртуальним соціальним простором взаємодії індивідів, у результаті чого формується складна, багаторівнева мережа громадянських зв'язків. Інтернет-технології формують нову сферу інформаційної взаємодії, що призводить до виникнення нових видів суспільних відносин, які розкривають соціальний потенціал громадян. Соціальні мережі стають сприятливим середовищем для виявів громадської активності. Вони виступають платформою для спілкування індивідів і груп в політичній сфері, шляхом створення механізмів політичного діалогу в суспільстві та розширення політичної участі. У межах дослідження виділено форми мережевої політичної участі [23].

Сучасні мережеві комунікаційні технології, такі як соціальні мережі, блоги, відеоконференції та інші, змінюють політичний ландшафт та впливають на процеси, пов'язані з політичними виборами, збором громадської думки та вирішенням соціальних питань. Використання мережевих технологій у політиці має багато перспектив, але також може належним чином підвищити ризики для суспільства та демократії.

До основних перспектив використання мережевих комунікаційних технологій в політиці, можна віднести:

- 1). Збільшення доступності політичної інформації. Сучасні мережеві технології дозволяють швидко та легко отримувати політичну інформацію з будь-якого місця в світі, що забезпечує більшу доступність інформації та дозволяє громадянам бути більш свідомими про політичні процеси.
- 2). Підвищення залученості громадян до політичного процесу. Соціальні мережі та інші мережеві технології дозволяють громадянам брати участь у

дискусіях про політику, виражати свої думки та вимоги, ініціювати петиції та акції громадської думки.

3). Підвищення ефективності політичних кампаній. Сучасні мережеві технології дозволяють політичним партіям та кандидатам ефективніше залучати виборців, проводити рекламні кампанії та збирати кошти.

4). Підвищення прозорості та відкритості урядових дій. Завдяки сучасним мережевим технологіям можна забезпечити більшу прозорість урядових дій, дозволяючи громадянам та журналістам здійснювати контроль за діяльністю уряду, використовуючи відкриті дані та електронні петиції.

5). Підвищення ефективності моніторингу та запобігання фейкам. Сучасні мережеві технології дозволяють в режимі реального часу моніторити соціальні мережі та інші джерела інформації для виявлення та запобігання поширенню фейків, дезінформації та маніпуляцій.

Що стосується ризиків використання мережових комунікаційних технологій в політиці, то сюди можна віднести:

1). Поширення фейків та дезінформації. Сучасні мережеві технології можуть бути використані для поширення фейків та дезінформації, що може вплинути на громадську думку та спричинити негативні наслідки для демократії.

2). Маніпулювання виборчим процесом. Сучасні мережеві технології можуть бути використані для маніпулювання виборчим процесом, зокрема шляхом розповсюдження фейкових новин, сприяння агресивної риторики та інших методів впливу на громадську думку.

3). Порушення приватності та безпеки даних. Сучасні мережеві технології можуть бути використані для збору та використання персональних даних громадян без їх згоди, що може порушити приватність та безпеку даних.

4). Збільшення ризику кібератак. Використання сучасних мережових технологій у політиці може збільшити ризик кібератак на системи та інфраструктуру, що забезпечують роботу уряду та політичних партій.

5). Посилення політичних конфліктів. Соціальні мережі можуть підсилити політичні конфлікти, сприяти розпалюванню емоцій та агресії між різними політичними групами.

6). Створення культури відмови від реального життя. Використання сучасних мережевих технологій може призвести до створення культури відмови від реального життя, де люди проводять більше часу в онлайн-середовищах, ніж у реальному світі.

Отже, використання сучасних мережевих технологій у політиці має як позитивні, так і негативні наслідки. Для того, щоб зменшити ризики, необхідно розвивати законодавчу базу, що регулює використання мережевих технологій у політиці, а також впроваджувати нові технології для запобігання фейкам, дезінформації та маніпуляціям. Крім того, важливо забезпечувати прозорість урядових дій та забезпечувати безпеку даних громадян.

РОЗДІЛ 3

МЕРЕЖЕВІ КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

3.1. Формування громадянського суспільства України через вплив соціальних мереж

Соціальні мережі можуть відігравати важливу роль у формуванні громадянського суспільства України. Оскільки вони забезпечують швидкий та легкий доступ до інформації, вони можуть бути використані як інструмент для поширення знань про громадянську позицію та права, а також для координації громадських дій. Інтернет-користувачі - це досить активна частина виборців. Особливо важливо, що вони можуть впливати на своїх оточуючих, таким чином, формуючи громадянське суспільство через соціальні мережі [8].

Громадянське суспільство в сучасній Україні характеризується активним розвитком його інститутів (різноманітних об'єднань громадян, засобів масової інформації) та підвищенням громадської активності населення. Україна має досить активну інтернет-спільноту, яка докладає зусиль для зміцнення громадськості. Соціальні мережі можуть допомогти спільноті взаємодіяти та об'єднуватися, надаючи можливість обговорювати проблеми та шукати спільні рішення. Це може допомогти у забезпеченні більшого впливу на владу та здійсненні певних змін у суспільстві. За допомогою соціальних мереж можна також вести кампанії з підвищення свідомості про громадські проблеми та викликати громадський інтерес до цих питань. Крім того, вони можуть бути використані для організації акцій та масових заходів, спрямованих на вирішення цих проблем [9].

Показовим прикладом активного українського суспільства є високий рівень залученості в поширенні та підписанні електронних петицій до Президента України. Завдяки соціальним мережам ці звернення швидко набирають розголосу та збирають потрібну кількість підписів за найкоротші терміни. За даними аналітичного порталу «Слово і Діло», за рік

повномасштабної війни українці зібрали потрібні підписи до 81 петиції, серед яких 18% всіх петицій пов'язані з нагородження військовослужбовців, 14,8% зачіпають обороноздатність країни, 11,1% міждержавні та міжнаціональні відносини [7].

Соціальні інтернет мережі поступово стають важливим інструментом громадянського суспільства, засобами масової інформації з найбільш вираженим на сьогодні ступенем незалежності, що обслуговують громадські інтереси та потреби, формують громадську думку з питань:

- політичних прав громадян;
- розвитку ідейно-політичної діяльності політичних партій та рухів;
- підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування;
- оперативного суспільного інформування з актуальних проблем сучасності та ін. [9].

Соціальні мережі перетворилися на один із каналів соціалізації особистості у глобальному інформаційному суспільстві; вони є новітнім інструментом соціально-політичної дії. Інформаційна технологізація соціального життя породила якісно нову концепцію громадянського суспільства. Мережеве суспільство є свого роду новим типом громадянського суспільства третього тисячоліття, породженого інформаційно-комунікаційною революцією. Інформація персоніфікує владу, а громадянське суспільство є суспільством "громадської думки", формування й вираження якої перетворюється у засіб завоювання й утримання влади [9].

Згідно з дослідженнями, проведеними українськими та міжнародними організаціями, соціальні мережі мають значний вплив на формування громадянського суспільства в Україні. Наведу кілька статистичних даних, які це підтверджують: Згідно з дослідженням Kyiv International Institute of Sociology, на 2021 рік, понад 60% українців відвідують соціальні мережі, що свідчить про значну популярність цих сервісів в Україні. Також, понад 60% вважають соціальні мережі важливим джерелом інформації про події в Україні та світі. За даними дослідження Pew Research Center, понад 40% українців

використовують соціальні мережі для збору інформації про політичні питання та кандидатів.

Залученість та формування громадянського суспільства через соціальні мережі можна побачити опираючись також на такі статистичні дані. Ось наприклад, партія «Слуга народу» має найбільшу кількість підписників у своїх соцмережах – понад 420 тис. Недаремно цю політсилу називають інтернет-партією. Велику кількість підписників також мають ЄС та Батьківщина (понад 400 тис.). Лідери за залученістю (середня кількість взаємодій з одним постом) – ЄС та «Голос». На третьому місці – Слуга Народу. Партія «Голос» має акаунти в усіх популярних соціальних мережах та зберігає високий рівень залученості аудиторії. Наприклад, Twitter «Голосу» із понад 5 тисячами підписників має вищу залученість (лайки, коментарі, репости), ніж 50-тисячний акаунт Батьківщини [16].

Також важливо зазначити, що соціальні мережі можуть допомагати в організації громадських рухів, акцій та протестів, що є важливим аспектом формування громадянського суспільства. Наприклад, під час Революції Гідності у 2013-2014 роках соціальні мережі відіграли важливу роль у мобілізації громадян та координації їх дій.

У своїй статті «Політична сила соціальних медіа: технології, публічна сфера та політичні зміни» Клей Ширкі досліджує вплив соціальних медіа на формування громадянського суспільства, в тому числі в контексті України. Ширкі стверджує, що соціальні мережі відіграють значну роль у формуванні та мобілізації громадян, сприянні колективним діям і сприянні розвитку громадянського суспільства. В статті підкреслюється роль соціальних мереж у сприянні горизонтальній комунікації та руйнуванні традиційних ієрархічних структур. Через соціальні мережі люди можуть обійти традиційних засобів масової інформації та безпосередньо поширювати інформацію та альтернативні наративи, кидаючи виклик домінуючому дискурсу. Така децентралізація інформаційного потоку сприяє більшому залученню громадян і появі різноманітних голосів у громадянському суспільстві. Крім того, платформи

соціальних медіа надали простір для громадських дискусій, дебатів і організації масових рухів. Ширкі зазначає, що соціальні мережі можуть сприяти формуванню віртуальних спільнот, де однодумці можуть збиратися разом, обмінюватися ідеями та мобілізуватися для політичних дій. Ці платформи також сприяли спільному використанню ресурсів, координації протестів і поширенню інформації про проблеми прав людини, політичні реформи та підзвітність уряду. Проте, хоч соціальні мережі можуть бути потужним інструментом для залучення громадян і формування громадянського суспільства, вони не є панацеєю. Вплив соціальних мереж залежить від різних контекстуальних факторів, таких як рівень доступу до Інтернету, цифрова грамотність і політичне середовище. Крім того, важливо поєднувати онлайн-активності з офлайн-діяльністю для досягнення тривалих соціальних і політичних змін.

На завершення аналіз Ширкі в «Політичній силі соціальних медіа» підкреслює значну роль соціальних мереж у формуванні громадянського суспільства в Україні. Ці платформи розширили можливості громадян, сприяли колективним діям і забезпечили простір для громадського обговорення та організації. Проте вплив соціальних медіа залежить від різноманітних контекстуальних факторів, і їх слід розглядати як додатковий інструмент, а не окреме рішення для розвитку громадянського суспільства [20].

Українська політична система, з одного боку, відображає світові тенденції формування мережевої публічної політики; з іншого – існують практики соціальних мереж, які не завжди пов'язані зі збільшенням суспільних ресурсів і розвитком демократичних політичних засад та громадянського суспільства. Домінування неформальних політичних практик, імітація публічності, формування кланової політики та патримоніальної політичної системи характеризують деструктивний потенціал соціальних мереж та інтернет-комунікацій [14].

Узагалі, соціальні мережі можуть і мають бути використані як інструмент для формування громадянського суспільства в Україні, але для цього потрібно

враховувати різноманітні фактори та ризики. Наприклад, важливо забезпечити доступ до інформації та знань про громадянські права та обов'язки, а також про засоби впливу на владу та механізми реалізації громадських ініціатив.

Крім того, соціальні мережі мають важливу роль у формуванні громадської думки та ставлення до різних питань. Тому важливо забезпечувати балансований підхід до інформації та дотримуватися етичних принципів в розповсюдженні новин та інших даних.

Соціальні медіа мають потенціал для створення більш різноманітного та інклюзивного суспільства шляхом посилення голосів історично маргіналізованих спільнот. Ці спільноти часто не мають представництва в традиційних медіа-каналах, що ускладнює донесення важливості їхніх точок зору та досвіду. Платформи соціальних медіа, з іншого боку, надають цим спільнотам простір для самовираження та взаємодії з ширшою аудиторією [7].

Насамкінець, важливо зазначити, що використання соціальних мереж для формування громадянського суспільства має бути комплексним підходом. Воно повинно поєднувати в собі інформаційну та комунікативну діяльність, організацію акцій та заходів, а також активну участь громадян у громадському житті. Тільки таким чином можна забезпечити ефективне використання соціальних мереж як інструменту для формування громадянського суспільства в Україні.

Однак, використання соціальних мереж також має свої ризики, такі як поширення фейкової інформації, дезінформація, залучення до ехокамер та маніпуляції громадською думкою. Такі ризики можуть призвести до погіршення якості громадського діалогу та зменшення рівня довіри між громадянами.

Отже, використання соціальних мереж може мати як позитивний, так і негативний вплив на формування громадянського суспільства в Україні. Важливо враховувати ці ризики та використовувати соціальні мережі з розумінням і критичним мисленням, а також сприяти розвитку медіаосвіти та культури.

3.2. Інтернет-комунікації як основний чинник інформування громадян України

Інтернет-комунікації в сучасному світі, дійсно являються основним чинником інформування громадян України в сучасному світі. Це може бути обґрунтовано зростанням використання Інтернету в Україні, розширенням медіа-сфери в Інтернеті. Інтернет надає можливість отримувати інформацію не тільки з традиційних джерел, таких як газети та телебачення, але й з різноманітних інтернет-ресурсів, включаючи новинні сайти, блоги, соціальні мережі та інші. Також це обумовлено розширенням можливостей для громадської участі в Інтернеті. Інтернет надає можливість громадянам висловлювати свої думки, обговорювати важливі теми та брати участь в різноманітних громадських ініціативах.

Комунікативні процеси в інформаційному суспільстві викликають зміни циркуляції інформації, що призводить до формування мережевої людини з плинним середовищем взаємодії, глобалізації спілкування, втрати ідентичності. Комунікація в інформаційному суспільстві охоплює своїм впливом всі сфери соціальної дійсності й по-новому організовує суспільні відносини. Розвиток комунікативних технологій полегшує виробництво та поширення соціально значущої інформації, що спричиняє формування глобального інформаційного простору, в який залучені цілі спільноти, політичні, економічні, релігійні та культурні інститути [23].

Фундаментальне значення для розвитку теорії інформаційного суспільства мають праці Д. Белла – американського соціолога й власне творця теорії постіндустріального суспільства. У праці «Прихід постіндустріального суспільства» (1973 р.) Д. Белл обґрунтовує поділ постіндустріального суспільства на основі кваліфікації його представників. Цей підхід ґрунтується на визнанні величезної ролі, яку відіграють в сучасному світі саме інформація та знання [26]. Невід’ємною складовою інформаційного суспільства є інформаційний простір – особлива сфера спілкування між людьми, у якій існує,

циркулює та обертається інформація. Оскільки одним із аспектів функціонування інформаційного простору є обмін інформацією, який відбувається в процесі взаємодії його учасників, то в ньому провідну роль відіграють інформаційні комунікації [25].

Усе зростаючий і швидкий потік інформації, в якому необхідно відшукати потрібне, ставить перед сучасною людиною вимогу адаптуватися до вимог ситуації, розвиваючи не лише швидкість сприйняття інформації, але й здатність вирізняти у безперервно змінюваному потоці важливе (інтуїтивно чи осмислено «схоплюючи» його суть) [12].

Мережа, в контексті даної проблематики мережа Інтернет, у свою чергу, є організаційною структурою, що характеризує взаємодію сукупності об'єктів, об'єднаних певними формами зв'язків, які базуються на взаємодії людей. Основою взаємодії є реалізація спільних інтересів незалежно від геополітичного чинника; це забезпечує відповідні соціально-політичні та культурно-історичні зміни в сучасному світі [15]. Мережі – це досить старі форми матеріалізації людської діяльності, які в сучасному суспільстві знаходять нове втілення в результаті перетворення їх в інформаційні мережі, механізмом формування яких стає Інтернет, що створює новий напрям в сфері соціальних мереж у вигляді віртуальних соціальних утворень, котрі змінюють форми комунікації – вона стає глобальною, оперативною та системною [23].

Що стосується інформування та комунікації саме в політичній сфері, то інформаційно-комунікаційні процеси в політичній сфері сприяли трансформації як породження, трансляції та інтерпретації політичної інформації, так і засобів її обміну. Ураховуючи те, що важливу роль при здійсненні інформаційних відносин у політиці відіграють технічні засоби, це змушує говорити про технічний рівень забезпечення інформаційно-комунікаційних процесів, в основі трансформації політичної комунікації лежить взаємодія інформатизації суспільства як процесу розвитку інформаційних технологій та посилення ролі інформації й знань та сучасної політичної комунікації, в основі якої – тріада

взаємопов'язаних складових: політичного процесу, суб'єктів та/або об'єктів і впливу як наслідку інформаційного обміну [25].

В інтернет-просторі політична комунікація набуває нових можливостей суспільно-політичної взаємодії багато в чому завдяки наявності різних інтернет-ресурсів, які, у свою чергу, стають потужним інструментом політичної діяльності та державного управління. Доведено, що саме політичні інтернет-комунікації стають ефективним засобом самореалізації через зміцнення потенціалу мережі Інтернет та залучення індивідів до суспільно-політичних процесів. [25].

Розвиток сучасного суспільства супроводжується процесами інформатизації, які характеризуються інтеграційними процесами у сфері інформації, інформаційних та комунікаційних технологій, внаслідок чого розвивається телекомунікаційна інфраструктура, що вирізняється значним територіальним охопленням. Стимулюючим чинником процесів інформатизації стало поширення та використання комп'ютерів (комп'ютеризація) [25].

В інформаційному суспільстві спілкування в мережі Інтернет, у тому числі соціальних мережах супроводжується розповсюдженням не тільки позитивних, але і негативних соціальних практик. Що у свою чергу, сприяє появі нових феноменів інтернет-комунікації, які потребують наукового вивчення та прогнозування. Одними з таких феноменів, які активно розвивається у віртуальному середовищі є «тролінг» та «астротурфінг». Найважливішим джерелом появи і поширення цих комунікативних практик є мережева анонімність. У загальному вигляді характеризувати явище «тролінгу» можна як процес розміщення на віртуальних комунікативних ресурсах провокаційних повідомлень з метою нагнітання соціального напруження шляхом порушення правил етичного кодексу інтернет-взаємодії [23]. Що стосується явища «астротурфінг», то його можна характеризувати, як процес штучного управління громадською думкою, який застосовується для витіснення думки реальних людей у соціальних мережах, веб-форумах для організації підроблених кампаній в Інтернеті, які створюють враження, що

велика кількість людей вимагають чогось конкретного, або виступають проти чого-небудь, чи написання замовних постів, метою яких є створення враження спонтанної, народної підтримки політика, політичної групи чи партії [23].

Загалом попри деякі негативні аспекти використання мережі Інтернет, поєднання глобальності та доступності мережі Інтернет дає нові політичні технології, які сприяють політичній діяльності у віртуальному середовищі. Враховуючи, що політична комунікація має бути засобом координації суспільно-політичних інтересів на основі повного інформування, поваги до прав і свобод особистості, демократичної політичної культури та свободи мас-медіа від владних структур, роль та значення політичної інтернет-комунікації зростатиме, а із поширенням та зростанням доступності Інтернету в Україні вони набуватимуть стратегічного політичного значення [25].

Отже, інтернет-комунікації можуть вважатися основним чинником інформування громадян України, а також формування громадянського суспільства. Завдяки Інтернету та соціальним мережам, громадяни мають можливість отримувати широкий спектр інформації, висловлювати свої думки та взаємодіяти з іншими громадянами, що може сприяти формуванню критичного мислення, активної громадської позиції та відчуттю відповідальності за долю країни.

Зокрема, Інтернет та соціальні мережі можуть стати ефективним інструментом для:

- Розповсюдження новин та інформації про події у реальному часі;
- Взаємодії громадян між собою та з владними структурами;
- Організації та проведення громадських акцій та ініціатив;
- Контролю за діяльністю влади та інших важливих суспільних інституцій.

Однак, варто зазначити, що інтернет-комунікації не є універсальним рішенням для інформування громадян України. Зокрема, не всі громадяни мають доступ до Інтернету або достатньо високий рівень комп'ютерної грамотності для того, щоб ефективно використовувати ці інструменти. Крім того, інтернет-

комунікації також можуть бути використані для поширення недостовірної інформації або впливу на громадянське суспільство з боку зовнішніх сил. Тому важливо розвивати інформаційну грамотність та забезпечувати доступ до інтернет-ресурсів для всіх громадян, а також контролювати якість інформації, що поширюється в мережі. Тільки за умови взаємодії між урядом, громадськістю та приватним сектором можна забезпечити ефективний контроль якості інформації та зробити Інтернет безпечнішим і кориснішим для всіх користувачів.

3.3. Мережеві комунікаційні технології як основна рушійна сила для нових політичних сил

Мережеві комунікаційні технології можуть відігравати важливу роль у формуванні та зміні політичних сил у суспільстві. Завдяки Інтернету та соціальним мережам стає можливим швидке та масове поширення інформації та ідеологій, а також формування нових політичних рухів та партій. Мережеві комунікаційні технології дозволяють політичним акторам на всіх рівнях залучати до себе широкі маси людей, зокрема тих, хто раніше не брали активної участі у політичному житті. Вони також дозволяють партіям та рухам ефективно організовувати свою діяльність, проводити онлайн-кампанії та отримувати підтримку від своїх сторонників.

Відповідно до книги «Культурна реакція: Трамп, Brexit і авторитарний популізм», технології мережевих комунікацій відіграють вирішальну роль як головна рушійна сила для нових політичних сил. Автори досліджують зростання популістських рухів і вплив цифрових медіа на сучасну політику. Вони стверджують, що появу цих нових політичних сил можна пояснити трансформаційною силою мережевих комунікаційних технологій. У книзі висвітлено, як цифрові платформи, такі як соціальні медіа та онлайн-видання новин, дозволили популістським лідерам і рухам обійти традиційних воротарів і напряду спілкуватися зі своїми прихильниками. Ці технології сприяли

швидкому поширенню політичних повідомлень, мобілізації однодумців і формуванню онлайн-спільнот, зосереджених навколо конкретних ідеологій або причин. Автори стверджують, що здатність обійти традиційні медіа-канали дозволила цим новим політичним силам кинути виклик усталеному політичному порядку та отримати значну популярність серед громадськості. Крім того, книга досліджує, як технології мережевої комунікації підживлюють поляризацію політичного дискурсу. Онлайн-ехокамери та бульбашки-фільтри сприяли формуванню розділених онлайн-спільнот, де люди наражаються переважно на інформацію та точки зору, які збігаються з їхніми попередніми переконаннями. Це явище створило благодатний ґрунт для зростання популістських рухів, які використовують розчарування, страхи та образи людей, ефективно мобілізуючи їх проти передбачуваних суспільних загроз. Також в книзі підкреслюється, що технології мережевої комунікації також зіграли свою роль у підриві довіри до традиційних політичних інституцій та основних ЗМІ. Вони стверджують, що швидкість і доступність інформації на цифрових платформах сприяли швидкому поширенню дезінформації, фейкових новин і теорій змови, що ще більше підриває довіру суспільства до визнаних джерел інформації.

На завершення дослідження «Культурній реакції: Трамп, Brexit та авторитарний популізм» підкреслює значний вплив мережевих комунікаційних технологій як основної рушійної сили появи нових політичних сил. Трансформаційна сила цифрових медіа-платформ дозволила популістам безпосередньо спілкуватися зі своїми прихильниками, мобілізувати однодумців і кидати виклик усталеним політичним нормам. Однак автори також попереджають про негативні наслідки цих технологій, включаючи поляризацію політичного дискурсу та ерозію довіри до традиційних інститутів [19].

Стрімкий розвиток інтернету за останнє десятиріччя не міг не вплинути на політичну сферу. По-перше, інтернет відчинив двері для глобальної комунікації, масштаби якої неможливо було уявити раніше. По-друге, інноваційні технології істотно розширили можливості зворотного зв'язку, що

змусило представників політичних сил корегувати стратегії політичної комунікації. По-третє, спостерігається активне використання комп'ютерних технологій у політичному процесі, а імідж будь-якого сучасного політика, зокрема, будується і на його сторінках у соціальних мережах. Відповідно будь-які нові політичні сили, які з'являються на горизонті політичної арени використовують мережеві комунікаційні технології як основний інструмент залучення своєї аудиторії однодумців [11].

Більша частина інтернет-аудиторії України є активними користувачами, для яких вихід до мережі Інтернет став атрибутом їх повсякденного життя. Саме ця частина інтернет-аудиторії є потенційним об'єктом інтернет-комунікацій, забезпечує зростання інформаційно-комунікативної активності суспільства, що в добу значних суспільних та політичних перетворень набуває особливого значення [25].

Мережеві комунікаційні технології, такі як соціальні медіа та месенджери, дійсно стали важливою рушійною силою для нових політичних сил на прикладі України. Зокрема, ці технології допомогли змінити політичний ландшафт у країні під час Майдану 2013-2014 років, коли активісти використовували соціальні мережі для організації протестів та координації дій. Також варто відзначити, що мережеві комунікаційні технології стали важливим інструментом для багатьох незалежних ЗМІ та журналістів в Україні, які використовують їх для поширення новин та інформації. Наприклад, популярний український інтернет-видання "Тиждень" активно використовує соціальні мережі для поширення своїх матеріалів та залучення нових читачів.

У наші дні «приватні інтереси» швидко соціалізуються, розмиваються межі між приватним і публічним, мережевий простір все більше перетворюється не лише на важливе середовище обговорення гострих суспільно-політичних проблем, а й на осередок громадянської самоорганізації. Невід'ємним елементом сучасної системи масової комунікації сьогодні є блоги. Вони нерідко виступають оперативними й достовірними джерелами фактологічної інформації. Блогосфера сьогодні є органічною і невід'ємною

частиною професійної журналістики. У блогах дедалі частіше можна зустріти репортажі, журналістські розслідування, звіти та інші, побудовані на конкретних фактах, матеріали. Блогосфера формує альтернативний інформаційний порядок денний, що корелюються з порядком денним ЗМІ або державної пропаганди лише частково, є джерелом тем, фактичного матеріалу, особистих оцінок і живих свідчень [2].

Україна за останні роки продовжує досліджувати можливості мережевих комунікаційних технологій для політичної мобілізації та залучення громадської уваги. Соціальні мережі та месенджери ,блоги є основними інструментами для зв'язку між політичними партіями та їхніми прихильниками, а також для поширення інформації та впливу на громадську думку. Одним з прикладів успішного використання мережевих комунікаційних технологій є партія "Голос" - нова політична партія, яка була заснована в 2021 році та вийшла на вибори до місцевих рад. "Голос" активно використовувала соціальні мережі для мобілізації підтримки та залучення нових прихильників, що дозволило їй успішно пройти до обласних та міських рад [26].

Також варто відзначити, що мережеві комунікаційні технології стали важливим інструментом для ведення виборчої кампанії національних політичних партій, таких як "Слуга народу". Дана партія активно використовує соціальні мережі та месенджери для залучення виборців та просування своїх програм.

Проте, слід відзначити, що мережеві комунікаційні технології можуть також бути використані для поширення дезінформації та фейків, що може призвести до погіршення ситуації в країні. Наприклад, під час пандемії COVID-19 було поширено багато фейкових новин про способи лікування та походження вірусу, що спричинило паніку та негативно вплинуло на боротьбу зі спалахом [10].

Мережеві комунікаційні технології можуть також викликати суттєві виклики для традиційних політичних сил та інституцій. Швидкий та непередбачуваний розвиток цих технологій може призвести до появи нових

політичних сил та ідеологій, які будуть малий чи не малий вплив на політичну ситуацію у країні. Крім того, велика кількість неперевіреної інформації, що поширюється в мережі, може призвести до появи фейкових новин та впливати на формування громадської думки. Організація протидії негативним інформаційним впливам, пов'язаним з використанням соціальних мереж, має сприяти інформаційній діяльності, спрямованій на патріотичне виховання всіх категорій населення, утвердження загальнодержавної системи духовних цінностей, пропаганду толерантності, злагоди, міжетнічного та міжрелігійного миру, суспільну солідарність. Ця робота є важливою у зв'язку із специфікою такого виду інформаційних обмінів на рівні горизонтальних зв'язків між членами суспільства. Одним з найважливіших напрямів цієї стратегії є, безперечно, підтримка громадською думкою україномовних ресурсів. Все нове має чітко позиціонуватися в мережі як набуток вітчизняної суспільно-політичної, гуманітарної думки, національної культури [2].

Для підвищення ефективності використання політичних інтернет-комунікацій, налагодження продуктивного політичного діалогу в мережі Інтернет і залучення на цій основі все більшої частини громадянського суспільства до суспільно-політичних процесів необхідним є моделювання суспільно-політичної активності під впливом політичної інтернет-комунікації [25].

В сучасному світі політична інтернет-комунікація набула нових технологічних рис, що уможливили вироблення політичної інформації, яка відображається в різних текстових, графічних, звукових, візуальних формах, та її поширення і циркуляцію в мережі Інтернет, внаслідок чого прискорюються темпи відтворення політичної взаємодії політичних акторів і соціальних суб'єктів. Особлива увага звертається на те, що саме політична інтернет-комунікація надає можливість рівноправної участі у створенні та поширенні політичної інформації всіх учасників політичного процесу: політичних акторів, суспільства та індивідів. Завдяки розвитку політичної інтернет-комунікації

кожен член суспільства матиме можливість залучитися до політичних процесів й стати активним їх учасником [25].

Використання мережевих комунікаційних технологій у політиці об'єднує безліч різноманітних форм комунікації, які не тільки відрізняють їх ідеологічно і політично, але і спрямовані на мотивацію прихильників і нових членів організації діяти і бути агентами змін. Горизонтальність організаційних структур, стихійність, неієрархічність і демократія участі є сучасним тенденціям розвитку мережевої політичної комунікації в політичних групах. Моделі взаємодії, які поширюються мережевими політичними організаціями входять у суперечність з класичною політичною та ідеологічною системою, їх ставленням до свободи, рівності і демократії. Вони ставлять своєю метою програму особистої свободи і поєднують це з вимогою соціальної справедливості, а також політичної і соціальної рівності, для чого зосереджуються головним чином на вільному доступі до знань і участі в прийнятті рішень [13].

Отже, мережеві комунікаційні технології можуть бути як позитивним, так і негативним фактором у політичному житті суспільства. Важливо забезпечувати правильну інформаційну політику та підтримувати діалог між різними політичними силами, щоб забезпечити розуміння та довіру між ними. Також необхідно розвивати критичне мислення серед громадян та навчати їх розрізняти достовірну інформацію від фейкової [8].

Для того, щоб мережеві комунікаційні технології сприяли розвитку демократії та збереженню прав людини, необхідно забезпечувати відкритість та прозорість діяльності політичних сил. Також важливо забезпечувати захист персональних даних та протидіяти дезінформації. Крім того, мережеві комунікаційні технології можуть стати інструментом для впливу зовнішніх сил на політичну ситуацію в країні. Тому важливо забезпечувати кібербезпеку та захищати інформаційний простір від зовнішнього втручання [24].

Узагалі, мережеві комунікаційні технології можуть бути потужним інструментом для розвитку демократії та зміцнення громадянського

суспільства, якщо вони використовуються відповідально та ефективно. Тому важливо постійно вдосконалювати інформаційну політику та захист даних, а також сприяти розвитку критичного мислення серед громадян.

ВИСНОВКИ

Мережеві комунікаційні технології займають важливе місце в політиці. Вони є дієвим інструментом привернення уваги та мобілізації громадськості на певні дії. Завдяки мережевим медіа політичні лідери можуть швидко та ефективно звернутись до виборця, поширюючи свої ідеї та програми дій, а політичним силам звернути увагу громади на актуальні суспільні проблеми та сформувати мережу підтримки. Це широко застосовується й під час виборчих кампаній.

Наявність різноманітних інтернет-ресурсів надає нові можливості політичній комунікації в онлайн-просторі, що сприяє активній взаємодії у суспільно-політичній сфері. Ці ресурси стають потужним інструментом для здійснення політичної діяльності та управління державою. Дослідження підтверджують, що політичні інтернет-комунікації відіграють важливу роль у самореалізації, оскільки зміцнюють потенціал Інтернету та залучають індивідів до суспільно-політичних процесів. Аналіз цільової аудиторії політичної інтернет-комунікації в Україні виявив великий потенціал і підтвердив переваги такої форми комунікації. Політична інтернет-комунікація має вплив на рівень суспільно-політичної активності користувачів Інтернету.

Оцінка ролі мережевих комунікацій залежить від низки чинників. Процес політичної комунікації в онлайн-просторі класично починається з виникнення певного стимулу - політичної ситуації, яка є значимою для громадян та активізує процеси політичної комунікації. Це може бути скандальний випадок за участю відомого політика, передвиборча політична реклама, економічні, соціальні та інші зміни в суспільстві.

Однак, залежно від контексту, поширення подібної інформації може підвищити або знизити рейтинг політичних акторів. Після проходження каналів онлайн-комунікації інформаційні повідомлення часто стають заангажованими та базуються на вузьких інтересах представників політичних партій, але можуть і відображати ситуацію цілком прозоро.

Слід зазначити, що використання мережевих комунікаційних технологій у політиці не завжди призводить до успіху. Не всі політичні сили здатні успішно використовувати ці технології, особливо в тих випадках, коли мета використання не чітко визначена або коли відсутні достатні ресурси для ефективного застосування. Більше того, з урахуванням швидкості та потужності мережевих комунікаційних технологій, вони можуть стати інструментом маніпулювання громадською думкою та впливу на виборчі процеси.

Аспекти налагодження мережевої комунікації в сучасному суспільстві та політиці виявляються досить складними і багатограними. З одного боку, використання мережевих комунікаційних технологій надає незрівнянні можливості для швидкого, масового та ефективного зв'язку з громадськістю. Це дозволяє політичним силам впливати на настрої громадськості, висловлювати свої погляди та залучати громадян до участі в суспільно-політичних процесах.

З іншого боку, налагодження мережевої комунікації несе в собі свої виклики та небезпеки. Не всі політичні сили здатні успішно використовувати ці технології, особливо без достатнього ресурсного забезпечення або з неправильно визначеною метою їх використання. Налагодження мережевої комунікації вимагає від політичних сил чітко сформульованої стратегії, адекватного розуміння цільової аудиторії та вміння ефективно використовувати різноманітні платформи та інструменти. При цьому важливо пам'ятати про етичні аспекти комунікації, уникати маніпуляцій та зберігати довіру громадськості.

Загалом, налагодження мережевої комунікації в сучасному суспільстві і політиці є невід'ємною складовою успішного взаємодії з громадськістю та формуванням суспільно-політичної агенди. Враховуючи швидкі темпи технологічного розвитку, важливо постійно адаптуватись до нових засобів та трендів у мережевій комунікації, забезпечуючи відкритий та демократичний характер політичних процесів.

Отже, в сучасному світі політики все більше визнають значущість мережевих комунікаційних технологій у процесі прийняття рішень та взаємодії з громадськістю. Ці технології надають можливість ефективно та швидко впливати на настрої громадськості, а також відстежувати їх думки та реакції на різні події. Україна не є винятком, і тут також спостерігається активне використання мережевих комунікаційних технологій у політичній сфері.

В умовах сьогодення досить актуальним являється розуміння соціальної мережі в контексті політичної комунікації, в тому числі дослідження її як одного із потужних ресурсів демократичного суспільства, який формує відповідні способи, форми, стилі спілкування, залежно від правил самої соціальної мережі. Розуміння соціальної мережі в контексті політичної комунікації виявляється надзвичайно важливим у сучасному політичному ландшафті. Соціальні мережі стали потужним інструментом, що дозволяє політичним силам взаємодіяти з великим числом людей, швидко поширювати інформацію та впливати на громадську думку.

Тобто, використання цих технологій повинно бути обережним та відповідальним, інакше воно призводить до поширення дезінформації та фейкових новин, що потенційно дестабілізує політичну ситуацію, провокування суспільних конфліктів та розколів.

Проведений у роботі аналіз показав, що мережеві комунікаційні технології, такі як платформи соціальних мереж, онлайн-видання новин і інструменти цифрової комунікації, стали ключовими елементами політичного ландшафту в усьому світі. Технології мережевих комунікацій революціонізували політичні процеси, дозволяючи політичним діячам спілкуватися з громадянами, мобілізувати підтримку та формувати громадську думку способами, які раніше були неможливими. Вони сприяли швидкому поширенню політичних повідомлень, формуванню онлайн-спільнот та організації політичних кампаній.

У роботі доведено здатність мережевих комунікаційних технологій сприяти політичній участі. Тепер громадяни мають вільний доступ до

інформації, що дає змогу їм бути більш поінформованими та активними учасниками політичної сфери. Крім того, ці технології надали платформи для маргіналізованих груп і масових рухів, щоб отримати видимість і вплив.

Проте важливо визнати потенційні виклики та ризики, пов'язані з мережевими комунікаційними технологіями в політиці. Такі проблеми, як поширення дезінформації, ехокамери, проблеми конфіденційності та маніпулювання громадською думкою, стали серйозними проблемами. Крім того, питання конфіденційності та безпеки даних стали ключовими міркуваннями у сфері мережових комунікаційних технологій. Збір та використання персональних даних у політичних цілях викликали дебати щодо етичних практик і необхідності жорстких правил для захисту прав особи на конфіденційність. У роботі підкреслюється необхідність ефективного регулювання, програм цифрової грамотності та етичних міркувань, щоб пом'якшити ці виклики та забезпечити відповідальне використання мережових комунікаційних технологій у політичному контексті.

Підсумовуючи, мережеві комунікаційні технології суттєво змінили політичний ландшафт, створивши як переваги, так і проблеми. Ці технології зробили революцію в політичних кампаніях, дозволяючи політикам охоплювати ширшу аудиторію, ефективніше взаємодіяти з виборцями та мобілізувати прихильників. Соціальні медіа-платформи, зокрема, відіграли вирішальну роль у сприянні політичному дискурсу та активності.

Щоб ефективно орієнтуватися на перетині мережових комунікаційних технологій і політики, політики, політичні актори та громадяни повинні залучатися до критичного мислення, медіаграмотності та відповідального цифрового громадянства. Важливо сприяти прозорості, підзвітності та етичній поведінці під час використання цих технологій, а також прагнути знайти баланс між інноваціями та захистом демократичних процесів.

Зрештою, мережеві комунікаційні технології змінили політичний ландшафт, підсиливши голоси окремих людей, створивши нові форми участі та змінивши спосіб поширення політичної інформації. Проте їх повний потенціал

можна реалізувати лише через всебічне розуміння їх наслідків, постійну адаптацію нормативно-правової бази та активну участь усіх зацікавлених сторін для забезпечення їх відповідального та демократичного використання на політичній арені.

Загалом ця робота сприяла глибшому розумінню ролі мережевих комунікаційних технологій у політиці: їхню здатність змінювати політичні події і процеси, посилювати залучення громадян і сприяти демократичним процесам. Майбутні дослідження в цій галузі повинні продовжувати розглядати динаміку розвитку між технологіями та політикою, враховуючи останні розробки та нові тенденції, щоб отримати уявлення про постійну мінливу природу мережевих комунікаційних технологій та їх вплив на політичні системи в усьому світі.

Отже, мережеві комунікаційні технології в політиці є важливим інструментом для залучення громадської уваги та мобілізації громадськості. Проте, їх використання повинно бути відповідальним та обережним, щоб уникнути поширення дезінформації та зберегти довіру громадськості до політичних процесів в країні. Мережеві комунікаційні технології є важливим інструментом в політиці, який може допомогти політичним силам залучити увагу громадськості та залучити підтримку. Однак, використання цих технологій має свої ризики, тому необхідно бути обачними при їх використанні та враховувати можливі наслідки для стабільності країни. Крім того, ефективне використання мережевих комунікаційних технологій вимагає наявності якісних стратегій та достатньої кількості ресурсів, щоб забезпечити їх ефективність та результативність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зражевська Н. І. Комунікаційні технології: лекції. Черкаси: Брама-Україна, 2010. 224 с.
2. Малімон В.І. Комунікативні технології в публічному управлінні: навчально-методичні матеріали. Івано-Франківськ, ІФОЦППК, 2018. – 51 с.
3. Комунікативні технології інформаційного суспільства : монографія. А. І. Гусев, Н. О. Довгань, О. В. Івачевська, Н. С. Малєєва, І. В. Петренко; за наук. ред. А. І. Гусєва ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 142 с.
4. Політичні технології в сучасних владних процесах : навчальний посібник. В. Ф. Смолянчук, С. С. Бульбенюк, Ю. М. Манелюк та ін. К.: КНЕУ, 2021. 328 с.
5. Проблеми міжнародних відносин : зб. наук. Праць. наук. ред. Канцелярук Б. та ін.: КиМУ, 2014. Вип. 8. 464 с.
6. Була С. П. Соціальні мережі як інструмент політичної маніпуляції. С. П. Була, О. І. Свідерська. Політикус : наук. журнал. 2020. № 4. С. 21–25.
7. Глушко Д. Роль соціальних мереж у побудові демократичного суспільства. Журналістика та реклама: вектори взаємодії [Електронний ресурс] : тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22 берез. 2023 р.) відп. ред. Д. С. Файвішенко. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. 232 с., С. 91-94.
8. Журавель П., Зубчик О. Інтернет як поєднання віртуального політичного часу з віртуальним політичним простором. Політичний менеджмент. 2012. №3. С. 110-119.
9. Морикіт Т. Соціальні мережі як чинник формування громадянського суспільства. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. Випуск 12. С. 274-278.
10. Новосельський І. Нові конвергентні медіа як суб'єкт політичної комунікації. Збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сучасний рух науки». 2-3 квітня 2020 р. Дніпро, 2020. Т.2.781 с., С. 99-106.
11. Тесфайє Л.А. Процесуальна модель політичної комунікації в умовах інтернет-простору. Політикус. 2021. №4. С. 58-63.
12. Чуйко Г.В., Чаплак Я.В., Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на формування кліповості індивідуальної та суспільної свідомості. Psychological journal. 2018 №4 (14). С. 37 -53.

13. Шуліка А. А., Вплив мережевої форми політичної комунікації на організаційні особливості сучасних політичних груп. Політичні інститути та процеси. 2018. С. 57-61.

14. Girman Alla, Kodatska Natalia. Development of Public Policy Network Communications in Modern Political Systems. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2020. No1 (7). С. 62-68

15. Войтович Р. Мережеве суспільство як нова форма соціальної організації в умовах глобалізації [Електронний ресурс] Р. Войтович. Режим доступу: http://www.ipiend.gov.ua/uploads/pm/pm_44/voitovych_merezheve.pdf.

16. Колдомасов І. Сайти, соцмережі, осередки: як комунікують парламентські партії [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://voxukraine.org/uk/sajti-sotsmerezhi-oseredki-yak-komunikuyut-parlamentski-partiyi/>

17. Chadwick, A.. The Hybrid Media System: Politics and Power. Oxford University Press. 2013. 346 p.

18. Norris, P.. A Virtuous Circle: Political Communications in Post-Industrial Societies. Cambridge University Press. 2000. 203 p.

19. Norris, P., & Inglehart, R. Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism. Cambridge University Press. 2019. 540 p.

20. Shirky, C. The Political Power of Social Media: Technology, the Public Sphere, and Political Change. Foreign Affairs. 2011. Vol. 90, No. 1, 28-41 pp.

21. Tufekci, Z.. Twitter and Tear Gas: The Power and Fragility of Networked Protest. Yale University Press. 2017. 360 p.

22. Zhang, Y., Sun, H., & Luo, C. Political information diffusion in social media: An analysis of Chinese Weibo. Government Information Quarterly, 35(4), 2018. 582-589 p.

23. Данько Ю.А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: політологічний вимір Автореф. Дис. Кандидата політ. Наук. ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. 22 с.

24. Кокарча Ю.А. Соціальні мережі як чинник політичного впливу в умовах розвитку демократичної політичної культури Автореф. дис. кандидата політ. наук. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. 22 с.

25. Буданова О. Б. Політична комунікація в Інтернет–просторі: український контекст: дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04. Харків. нац. Ун-т ім. В. Н. Каразіна. Х., 2015.

26. Михальчук С. Інтернет-комунікації як чинник демократизації електоральної участі громадян України: дис. канд. політ. наук. Луцьк. 2017.

